

Vlatka Marić

*Institut za migracije i narodnosti
Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

Primljeno: 15. 4. 1990.

ORGANIZIRANOST I DRUŽENJE U INOZEMSTVU

SAŽETAK

Autorica analizira dio istraživanja »Žene u Berlinu« koji se bavio organiziranošću, načinom provođenja slobodnog vremena i druženjem u inozemstvu.

Rezultati pokazuju da žene slobodnog vremena imaju vrlo malo, i da ga provode u krugu obitelji i s prijateljima, koji su češće Jugoslaveni nego Nijemci.

Jugoslavenke su relativno dobro prihvaćene od svojih kolega i susjeda Nijemaca i nemaju većih poteškoća ako se ponašaju u skladu sa zahtjevima društva u kojem žive. Probleme koje imaju na poslu i u privatnom životu uglavnom rješavaju same jer organiziranu pomoć jugoslavenskih i njemačkih institucija dobivaju vrlo rijetko.

Uvod

Promatrajući žene Jugoslavenke u Berlinu u intervalu 1961-1986, dakle u posljednjih 25 godina zapažen je nedostatak istraživanja koja se bave migracijama jugoslavenskih žena. To je vjerojatno stoga što su naše žene prilično adaptabilne, komunikativne i gotovo u pravilu dobre su radnice. U istraživanju o jugoslavenskim migranticama u Berlinu jedan se dio pitanja odnosio upravo na probleme odnosa s domaćom populacijom, na druženje i provođenje slobodnog vremena, na sve stupnjeve organiziranosti migrantica i na njihovo subjektivno osjećanje prihvaćenosti od strane domaće populacije (Nijemaca).

Glavni razlog odlaska na rad u Njemačku koji se očitovao u našem istraživanju bio je nezaposlenost u Jugoslaviji (66 %), on se posebno reflektirao na žene ruralnog podrijetla sa vrlo niskim stupnjem obrazovanja, koji je bio prepreka u pronalaženju zaposlenja u domovini. Odlazile su mlade i slobodne djevojke i žene koje su većinom u Njemačkoj osnivale obitelj s Jugoslavenima (77,6 %).

S obzirom na tako velik broj brakova u kojima su oba bračna druga Jugoslaveni očekivali smo da će veza s domovinom, odnosno nostalgija nakon ovako dugog izbivanja iz zemlje biti daleko veća, a pokazalo se iz njihovih planova za povratak, koji su znatno izmijenjeni od trenutka odlaska do danas, da se 14,2 % uopće ne namjerava vratiti, a 61,3 % ne zna kada će se vratiti. Pretpostaviti je da se u ovom broju krije i veći broj onih koje se nisu htjele izjasniti, ali se također ne kane vratiti, što ih ne sprečava da i dalje održavaju vezu s domovinom. Njihov povratak vjerojatno uvelike ovisi i o stjecanju uvjeta za dobivanje mirovine, zatim školovanju djece i ekonomskim problemima u Jugoslaviji. Za blagdane i godišnji odmor 54 % žena dolazi redovito u domovinu, a njih 43 % dolaze kad god mogu.

Rezultati istraživanja

Druženje

Na pitanje tko su vaši prijatelji u Njemačkoj, ispitanice su odgovorile u 39,4 % slučajeva da su im prijatelji svi podjednako, dok je 35,4 % naglasilo da su im prijatelji isključivo Jugoslaveni. Ujedno ih je 34,2 % iznijelo da bi željeli intenzivnije druženje s Nijemcima, za razliku od onih 50,1 % koji to ne žele.

Da bismo ovo što bolje demonstrirali usporedili smo naše istraživanje s podacima iz njemačke statistike i dobili podjednake rezultate iako je naš uzorak obuhvatio svega 155 žena, za razliku od njemačkog istraživanja rađenog na uzorku od 2559 žena. Prema njemačkom istraživanju mjesta sastajanja i druženja jugoslavenskih žena najčešće su njihovi stanovi, zatim boravak izvan kuće – šetnje, obilazak trgovina i sl., a daleko rjeđe organizirano druženje u klubovima i društvima.

Tablica 1 – Kontakti jugoslavenskih žena s Nijemcima 1980/1985 – uzorak 2559 žena

Kontakti	Jugoslavenke				Strankinje	
	Zaposlene		Nezaposlene		Zaposlene	Nezaposlene
	1980	1985	1980	1985	1985	1985
Ima	60,7	59,5	55,4	43,5	49,9	43,3
Nema	39,3	40,5	44,6	56,5	50,1	56,7
Ukupno	100	100	100	100	100	100

Izvor: Situation der ausländischen Arbeitnehmer und ihren Familien- Angehörigen in der Bundesrepublik Deutschland (Repräsentativuntersuchung 85), der Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung, Bonn, 1986, str. 425.

Usporedimo li istraživanja provedena u Austriji s našim istraživanjima u Berlinu, vidjet ćemo bitnu razliku. Naime iz austrijskog istraživanja porizlazi da se austrijsko društvo prema stranim radnicima pokazalo kao zatvoreni sistem. Dok su na poslu kao kolege radnici relativno brzo i dobro prihvaćeni, u privatnom životu distanca je prema njima to veća. To pokazuje jedna studija o predrasudama Austrijanaca prema stranim radnicima iz godine 1982, a odnos se nije bitnije izmijenio ni u istraživanju provedenom poslije 1982. Istraživanje o radnicima migrantima pokazalo je da njihovi osobni kontakti izvan radnog druženja ostaju pretežno ograničeni na njihove zemljake. Samo svaki deseti migrant ima u najmanju ruku jednaki broj Austrijanaca i zemljaka u svojem krugu poznanika. Da bi to prijateljstvo učvrstili gotovo u pravilu stranci su ti koji pozivaju Austrijance u svoje domove jer im je stalo do druženja s njima, a ovi im vrlo rijetko uzvraćaju poziv.

Dakle, za razliku od austrijskog istraživanja naše je pokazalo sasvim drukčije rezultate. U našem istraživanju razloge zbog kojih naše žene ne žele intenzivniji kontakt s Nijemcima ne možemo tražiti u odnosu njemačkog društva prema strancima. Čak su u 38,0 % slučajeva Jugoslavenke prihvaćene bez rezerve, dok ih u 50,0 % prihvaćaju ako se ponašaju u skladu s normama njemačkog društva.

Većina anketiranih žena odgovorila je da se osjeća dobro u Njemačkoj (68,0 %) a manji broj njih, 10,0 %, odgovorilo je da im je veoma dobro. Petina se osjeća loše, 3,8 % žena tvrdilo je da se osjeća veoma loše, dok ih se 9 % opredijelilo za odgovor da se ne osjećaju ni dobro ni loše. Na ovo bismo pitanje mogli dobiti realan odgovor jedino ukoliko bismo proveli produbljeno istraživanje s ciljem da što potpunije odgovorimo na pitanje zašto Jugoslavenke odbijaju intenzivnije kontakte s Nijemcima.

Sindikati, klubovi i

Tijekom života i rada u stranoj sredini žene migranti nailazile su na mnogobrojne probleme, u kojima im je bila neophodna pomoć, koja je gotovo u pravilu izostala. Ispitanice su u malom broju učlanjene u sindikate što možda može biti jedan od pokazatelja njihove integracije i adaptacije u strano društvo. Iz mnogih istraživanja pokazalo se da članstvo nije povezano sa stupnjem obrazovanja, nego s geografskim porijeklom. Žene iz ruralnog područja u vrlo su malom postotku učlanjene, dok one gradskog porijekla, u usporedbi s njima, učlanjene su u visokom postotku. Drugi važan faktor jest definicija njihova položaja. Gotovo ni jedna žena koja je definirala svoj rad i boravak kao privremen nije se učlanila, za razliku od onih koje svoj boravak smatraju trajnim. Ovakva slika ujedno je i odraz nedovoljnog angažiranja i nebrige sindikata u zaštiti naših radnika.

U našem istraživanju samo je 28,4 % radnica bilo u sindikatu, od kojih su svega njih 5 (ili 3,2 %) bile aktivne.

U udruženjima i klubovima Jugoslavena sudjelovalo je svega 11,8 % žena, od čega je polovina bila aktivna. Ovako nisku aktivnost žena, koja se pretežno svodi na povremenu angažiranost u organiziranju manifestacija i proslava, možemo objasniti, s jedne strane, načinom organiziranja jugoslavenskih udruženja i klubova, a s druge strane, nedostatkom slobodnog vremena koji se pretežno koristi za rad u kući i boravak s obitelji.

Žene također vrlo rijetko traže pomoć u savjetodavnim uredima, centrima za strance, socijalnim službama i Karitasu. Razlog može biti i u tipu institucije (muški savjetodavci i posjetioци), a može biti i u jezičnim teškoćama, ali i u tome što te institucije pružaju.

U rješavanju premnogih problema s kojima su se migrantice sukobljavale pomoć je bila minimalna. Njih 12 % dobilo je pomoć od neke njemačke organizacije, 7 % od jugoslavenske, a 1,3 % od crkve. U 39,0 % slučajeva, što pokazuje naše istraživanje, pomoć nisu dobile ni od koga. Snalazile su se same kako su znale i umijele, što ukazuje na potrebu većeg angažiranja i jugoslavenskih i njemačkih organizacija.

Veze s domovinom

Karakteristična je bliska povezanost Jugoslavena sa svojom domovinom. Premda veliki broj žena (61,0 %) nema ni jednog člana svoje uže porodice u domovini, one i dalje održavaju kontakte sa širom i užom rodbinom i prijateljima, što istovremeno ne znači da zanemaruju kontakte i druženje s Nijemcima.

Većina žena ne zna hoće li se i kada će se vratiti, ali unatoč tome za vrijeme boravka u Jugoslaviji 35,0 % redovito radi na izgradnji kuće ili gospodarstva, a 19,0 % po-

vremeno. Samo 14,0 % anketiranih žena izjasnilo se da se ne kane vratiti. Većina nema definitivnih planova, što je razumljivo s obzirom na teškoće zapošljavanja u Jugoslaviji, problem povratka cijele obitelji i na probleme školovanja djece (mijenjanje obrazovnih sistema) mijenjanje jezika, što nipošto nije zanemarljivo jer druga i treća generacija migranata bolje zna njemački nego svoj materinji jezik.

Provođenje slobodnog vremena

Slobodno vrijeme žene i njegovo korištenje u radne i slobodne dane prvenstveno je vezano za kuću i poslove koji se odnose na obitelj i domaćinstvo. Od 155 anketiranih žena, njih 110 ili 70,0 % odgovorilo je da slobodno vrijeme provode s obitelji.

Tablica 2 – Slobodno vrijeme provedeno u krugu obitelji u odnosu na trajanje rada

Trajanje rada	Ne	Da	Ukupno
Bez odgovora	0	6	5
Normalno	23	61	84
Prekovremeno	2	3	5
U smjenama	6	17	23
Prekovremeno i u smjenama	3	6	9
Ne radi	11	17	28
Rade na dva radna mjesta	0	1	1
Ukupno	45	110	155

Zabavne aktivnosti naših žena u pravilu se svode na gledanje televizijskog programa. Naime, od ukupnog broja anketiranih žena njih 115 ili 74,2 % gleda televiziju.

Ostalih zabavnih aktivnosti kao što su odlazak u kino, kazalište i na ostale predstave, u naše žene gotovo i nema. Svega 38 anketiranih žena, ili 24,5 % odvaja svoje slobodno vrijeme za taj oblik zabave.

Analizirajući odgovore koji se odnose na čitanje knjiga i dnevnog tiska, vrlo lako možemo zaključiti da to u naših ispitanica nije svakodnevna aktivnost. Naime, svega je 38,1 % žena odgovorilo da provodi slobodno vrijeme u čitanju, dok je onih preostalih 62,0 % reklo da to ne rade.

Iako se Savezna konferencija SSRNJ trudi da informiranost naših građana u inozemstvu bude što svrsishodnija, na što ukazuju i Smjernice, još uvijek je to daleko od onoga što bismo trebali ponuditi našim zemljacima da bismo mirne savjesti mogli reći da smo poduzeli sve što je u našoj moći.

Iz tabele koja slijedi vidimo koliko naših ispitanica svoje slobodno vrijeme provodi kod rodbine i prijatelja. Najčešće su to prijatelji i rodbina koje poznaju iz domovine, u čijem društvu se osjećaju najopuštenije (70,3 %).

Tablica 3 – Slobodno vrijeme provedeno kod rodbine i prijatelja u odnosu na trajanje rada

Trajanje rada	Ne	Da	Ukupno
Bez odgovora	1	4	5
Normalno	21	63	84
Prekovremeno	0	5	5
U smjenama	9	14	23
Prekovremeno i u smjenama	6	3	9
Ne rade	8	20	28
Rade na dva radna mjesta	1	0	1
Ukupno	45	109	155

Zaključak

Migrantice imaju vrlo malo slobodnog vremena. Vrijeme koje im preostaje nakon radnog vremena i kućanskih poslova najčešće provode u krugu obitelji posvećujući se suprugu i djeci. Slobodno vrijeme kao »vremenski interval oslobođen svake obaveze, u kojem ličnost pokušava-izraziti svoje sposobnosti« (6) uglavnom ne postoji u ispitanom uzorku. Mahom, slobodno vrijeme provodi se pasivno i neorganizirano (uglavnom u druženju, gledanju TV). Prijateljstva se još uvijek lakše sklapaju s Jugoslavenima i velik broj žena ne želi intenzivnije druženje s Nijemcima.

Ovo istraživanje ukazuje nam na probleme s kojima se susreću naše radnice u inozemstvu, koji će s obzirom na zaoštavanje uvjeta za strance i ulazak drugih zemalja migracije u EEZ, s vremenom sigurno postati još teži. To nisu problemi što ih stvaraju same migrantice zbog njihove »neintegriranosti«, »nepoznavanja jezika«, »lošeg rada«, »izoliranosti«, kako se često želi opravdati odnos domaće populacije prema strancima. Ovdje su očito zatajile i jugoslavenske organizacije, odnosno politika naše zemlje prema radnicima na privremenom radu u inozemstvu, jer u suprotnom ne bi bilo realno da organiziranu pomoć traži samo 7,1 % anketiranih žena, odnosno svega njih 11.

LITERATURA

1. *»Forschungsberichte aus Sozial – und Arbeitsmarkt Politik- Ausländische Arbeitnehmer in Österreich.* Wien: Bundesministerium für Soziale Verwaltung, 1985, br. 9.
2. Pušić Petar. »Situacija stranih radnika u SR Njemačkoj uz poseban osvrt na položaj i problematiku jugoslavenskih gradana«. *Migracijske teme*, Zagreb, 1985, br. 1, str. 37-55.
3. *Situation der Ausländischen Arbeitnehmer und ihren Familien- Angehörigen in der Bundesrepublik Deutschland*, (Repräsentativuntersuchung 85). Der Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung, Bonn, 1986.
4. *Smernice*. Beograd, Koordinacioni odbor za pitanja jugoslavenskih gradana na privremenom radu u inozemstvu. Savezna konferencija SSRNJ, 1988.
5. *Sociološki leksikon*. Beograd: Savremena administracija, 1982.
6. Švob, Melita i suradnici. »Jugoslavenke u Zapadnom Berlinu«. *Žena*. Zagreb, 1989, 47 (1-2), str. 33-39.
7. Udović, S.; Vuksanović, M. *Jugoslaveni u Švedskoj 1974*. Komparativna studija, Stockholm, 1979, 05-13, 100 str.

FORMS OF ORGANISATION AND COMPANIONSHIP ABROAD

SUMMARY

The author analyses the section of the research project »Yugoslav women in Berlin« which was concerned with the organisation and ways of using leisure time abroad, including companionship. Results indicated that women have very little leisure time, and that they spend it in the company of their families and friends, Yugoslavs more often than Germans. Yugoslav women are relatively well received by their colleagues and German neighbours. They do not have greater problems if they abide by the requirements of the society in which they live. The problems that they do have at home and in private life they generally resolve by themselves. They rarely receive help from Yugoslav and German institutions.